

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 11-29, ELAZIĞ-2009

ÇILDIRLI ÂŞIK ŞENLİK'İN ŞİİRLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

In Poem of Çıldırli Âşık Şenlik Folk Culture's Elements

Hatice İÇEL*

Özet

Âşık Şenlik, 19. yüzyıl âşık edebiyatının önemli temsilcilerindedir. 180 şiiri bulunan Şenlik, Latif Şah, Salman Bey ve Sevdakâr adlı halk hikâyelerinin de musannifidir. Âşıklar halkın içerisinden çıkmış, halk kültürüyle yoğurulmuş kişilerdir. Bu nedenle onların şiirlerinde halk kültürü unsurları yoğun olarak işlenir. Âşık Şenlik de şiirlerinde halk kültürü ürünlerine yer vermiş ve onları ince bir sanatkârlıkla işlemiştir. Bu makalede onun şiirlerinde yer alan halk kültürü unsurları (atasözleri, deyimler, dualar, beddualar, giyecekler, müzik aletleri, halk mutfağı, halk hekimliği, vb.) incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Halk kültürü, atasözü, deyim, dua, beddua, Çıldırli Âşık Şenlik

Abstract

Âşık Şenlik is one of the prominent representatives of 19. century minstrel literature. Şenlik, who has 180 poems, is also the collector of folk tales named Latif Şah, Salman Bey and Sevdakâr. Minstrels are people who have come out of the society and been kneaded with the culture of the society. Thus the elements of folk culture exist intensively in their's poems. Âşık Şenlik, has used the elements of folk culture in his poems as well and worked on them with a delicate artistic ability. In this article studied the elements of folk culture such as proverbs, phrases, blessings, imprecation, clothes, music instruments, folk kitchen, folk medical science etc. which are presensts in his poems are examined.

Key Words: Folk culture, proverb, phrase, blessing, imprecation, Çıldırli Âşık Şenlik

---

* Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, hichel@nigde.edu.tr

Türk saz şiirinin gür seslerinden birisi olan Âşık Şenlik, 19. yüzyılda yaşamıştır. Asıl adı Hasan olan Şenlik, Ardahan ilinin Çıldır ilçesine bağlı Suhara (Yakınsu/Şenlikköy) köyünde dünyaya gelmiştir. Kaynaklar onun herhangi bir eğitim almadığı ve okur yazar olmadığı konusunda hemfikirdirler. Ancak onun iyi bir din eğitimi aldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Şenlik'in doğup büyüdüğü çevrenin özellikle halk edebiyatı bakımından zengin olan kültürü göz önüne alınırsa şiirlerindeki derinlik de bir anlam kazanır. Şenlik'in edebî kişiliğinin oluşmasında Azerbaycan âşıklarından Hasta Hasan'ın etkisi büyüktür. Şenlik'in yetiştiği dönem, Anadolu ve Azerbaycan sahalarında usta âşıkların yetiştiği dönemdir. Narmanlı Sümmanî, Posoflu Zülalî, Göyçeli Âşık Elesker bunlardan bazılarıdır (Artun 2001: 301).

Şenlik, badeli âşıklarımızdandır. Pir elinden bade içen Şenlik'e rüyasında sevgilisinin suretinin yanı sıra Hazreti Muhammed'in cemali de gösterilmiştir. Böylece Şenlik, hem halk şairi hem de Hak âşığı olmuştur (Alptekin-Coşkun 2006: 70; Aslan 1975: 14).

Şenlik, âşıklığının ilk devresinde saz çalmasını bilmemektedir. Âşık Nuri'den saz dersleri alarak şiirlerini saz eşliğinde terennüm etmeye başlayan âşık, hayatının sonlarına doğru dinin etkisi ve Nakşibendî tarikatına intisap etmesi dolayısıyla saz çalmayı bırakmıştır (Alptekin-Coşkun 2006: 70; Aslan 1975: 70).

Şenlik, sadece türkü söyleyip saz çalmamış, aynı zamanda hikâye de tasnif etmiştir. O, *Latif Şah, Salman Bey ve Sevdakâr* adlı halk hikâyelerinin musannifidir. Âşık şiirinin usta-çırak geleneğine bağlı olarak pek çok çırak da yetiştirmiştir. Böylelikle Şenlik Kolu olarak bilinen âşık kolunun kurucusu olmuştur. *Bala Kişi, Âşık Kurban, Âşık Hasanbalı, Âşık Mehmed, Âşık Asker, Âşık Kurban, Âşık Süleyman, Âşık Demirkaya, Âşık Emrah, Âşık Balıbey, Âşık Mevlüt, Calalı Âşık Hüseyin Ural, Pekreşenli Âşık İbrahim, Revanlı Bala Mehmed, Revanlı Âşık Ali, Bayram, Âşık Kasım ve Gülistan Çobanlar* onun yetiştirdiği usta âşıklardandır (Alptekin-Sakaoğlu 2006: 114; Aslan 1975: 20).

Şenlik, âşık edebiyatı geleneği çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde tam ve usta bir âşıktır. Âşık edebiyatı geleneğinin vazgeçilmezleri olan bade içme, hikâye tasnif etme, atışma ve hele hele âşıklar için çok kolay bir hadise olmayan muamma asma ve muamma indirme gibi hususiyetlerin tamamı onda mevcuttur.

Halk edebiyatı alanında araştırma yapanlar, genel olarak âşık şiirini ayrı bir dal olarak değerlendirmek eğilimindedirler. Bu ayrımı yapmaya neden olan ise âşık yaratmalarının ferdî olmasıdır. Âşıkların yaratmaları zamanla anonim halk şiiri (türkü, ağıt, vb.) ürünlerine dönüşebilmektedir. Bu nedenle âşık yapıtlarını halk edebiyatı içerisine almamız gerekmektedir. Ayrıca halk hikâyesi türünün oluşma, gelişme ve

aktarılmasında âşıkların önemli paylarının olması âşık edebiyatı ürünlerine halk bilimi içinde bir bölüm ayırmamızı gerektirir. Bunun yanı sıra âşıkların anonimleşmeyen, ferdi ürünleri Türk Edebiyatı'nın başka akımları içerisinde değerlendirilmelidir (Boratav 1995: 23). Ancak yine de âşık şiirini anonim şiirden tamamen ayıramayız. Çünkü anonim ürünler nasıl halkın malıysa âşık şiirini terennüm eden saz şairleri de içinden çıktıkları halka mal olmuş kişilerdir. Zaman zaman kendi duygularının yanında halkın duygularını da aktararak ona tercüman olmuşlar, zaman zaman da mensubu oldukları halkın dilini, dinini, edebî zevkini şiirlerine aksettirmişlerdir. Böylece âşık, halkını ve onun edebiyatını temsil etmek gibi bir görev üstlenmiştir.

Âşık Şenlik de bu görevi üstlenmiş olan saz şairlerindendir. Bu nedenle onun şiirlerinde halkın öz malı olan atasözleri, deyimler, dua ve bedduaların yanı sıra halk yaşantısına ait olan maddî kültür ürünleri de yerlerini almış ve bunlar, âşık tarafından ince bir sanatkârlıkla işlenmişlerdir.

Bu çalışmada Şenlik'in şiirlerinden tespit edilen halk kültürü unsurları incelenecektir. Şiirlerle ilgili alıntılar Ensar Aslan'ın *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük)* adlı eseri ve Ali Berat Alptekin ile M. Nizamettin Coşkun'un birlikte hazırladıkları *Çıldırılı Âşık Şenlik Divanı (Hayatı, Şiirleri, Atışmaları ve Hikâyeleri)* adlı kitaplardan yapılmıştır. Şiirler incelenirken her iki kaynaktan bazı söyleyiş farkları (ses, kelime, vb.) olduğu göze çarpmıştır. Bu durumda Şenlik hakkında yapılan en son yayın olduğu için ikinci eser esas alınmıştır; ancak Ensar Aslan'ın eserindeki ilgili kısımların numaraları da verilmiştir. Alıntılarda ikinci eser A-C harfleriyle gösterilmiş, ilk eserde ise herhangi bir kısaltma yapılmamıştır. Ayrıca şiirin numarası ve ilgili ifadenin geçtiği bent sayısı da gösterilmiştir.

Şenlik'in şiirlerinde geçen halk kültürü unsurlarını şu şekilde inceleyebiliriz:

A-Kalıplaşmış Sözcükler

1-Atasözleri

Atasözleri, bir toplumun değer yargılarını, hayata bakış açısını ve dünyayı algılayışını yansıtan kalıplaşmış sözcüklere denir. Ömer Asım Aksoy, atasözlerini şöyle tanımlamaktadır: “*Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.*” (Aksoy 1988: 37).

Türkçe atasözleri bakımından oldukça zengin bir dildir. Türk atasözlerinin ilk örnekleri Orhun Abideleri'nde yer almaktadır. O günden bugüne atasözleri hem günlük konuşma dilinde hem de edebî eserlerde kullanılmaya devam etmiştir. Şiirde atasözü kullanma ise

Kutadgu Bilig ve *Atabetü'l Hakayık* ile başlamıştır. Bu geleneği XV. yüzyılda Necatî ve Ahmet Paşa devam ettirmiştir. Bunlarla başlayan *Türki-i Basit Hareketi* ile şiirde atasözlerinin yanında deyimler de kullanılmış; *Aydınlı Visalî*, *Tatavralı Mahremî*, *Edirneli Nazmî*, *Zatî* ve *Safî* ise bu akımın XVI. yüzyıldaki temsilcileri olmuşlardır (Dilçin 2000: XXX).

Şiirde atasözü kullanmanın amacı, etkileyici bir söyleyiş tarzını yakalamaktır. Şair içinde bulunduğu ruh hâlini ve durumunu daha çarpıcı bir şekilde ifade edebilmek için atasözüne başvurur. Divan şiirinin dil yapısı göz önüne alınırsa bu tarz şiirde atasözü kullanmanın çok da kolay olmadığı görülür. Âşıklar ise kullandıkları dilden dolayı divan şairlerine nazaran atasözlerine şiirlerinde daha rahatlıkla yer vermişlerdir. Bu nedenle halk şiirinde hiçbir zorlama ve yapaylık olmaksızın atasözleri işlenmiştir. Şenlik de şiirlerinde atasözlerine yer veren ve onları büyük bir ustalıkla işleyen âşıklardandır. Şenlik'in şiirlerinde kullanılan atasözlerini şöyle sıralamak mümkündür:

Altının kıymetini sarraf bilir:

Sarraf olan bilir lal kıymetini (A-C 2006: 115/4).

Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar:

Biri yiyer biri bakar utanmaz (A-C 2006: 147/3; Aslan 1975: 97/3).

Gözden irak olan gönülden de irak olur:

Gözden irah oluf gönülden cüda (A-C 2006: 41/1; Aslan 1975: 47/1).

İnsanoğlu çiğ süt emmiş:

İnsanoğlu çiğ süt emmiştir (A-C 2006: 29/5).

2-Deyimler

“Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce”ye deyim denir (Aksoy 1988:52).

Deyimler atasözleri gibi bir toplumun ortak malıdır. Herhangi bir durumu çarpıcı bir şekilde anlatmak için kullanılan deyimlerde yer alan kelimeler değiştirilemez. Deyimin bünyesinde bulunan bir kelime çıkarılıp yerine başka bir kelime kullanılırsa deyim özelliğini kaybeder.

Deyimler sadece günlük konuşma dilinde değil, edebî eserlerde de yer alırlar. Bu türden eserlerde düşünceyi daha etkili kılmak, söylenenleri daha çarpıcı bir şekilde ifade etmek amacıyla kullanılırlar. Deyimlerin edebî eserlerde hele de şiirde kullanılması büyük bir ustalık ister.

Deyimler halkın malı olduğu için halk kültürünün taşıyıcısı ve temsilcisi olan âşıkların koşma, destan, vb. diğer ürünlerinde de kullanılmıştır. Şenlik, şiirlerinde ve anlattığı halk hikâyelerinde çok çeşitli deyimler kullanmıştır. O bazen sevgilinin yaptığı

eziyetlerden bıkararak başını alıp gitmiş, bazen düşmanından yaka silkmiş, bazen sevdiğini bağrına basmış, bazen de vefasız bir sevgiliye bel bağlamıştır.

Şenlik'in şiirlerinde yer alan deyimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Aklını başından al-:

Ahlımı başımdan ediftâr u mâr (A-C 2006: 81/1; Aslan 1975: 63/1).

Âlemi güldür-:

Bazı tutuf el *âlemi gülünç ettin* üsdüme (A-C 2006: 13/2; Aslan 1975: 19/2).

Allah'tan bul-:

Güneş diyer kötü *Mevla'dan bulsun* (A-C 2006: 99/19).

Aşka gel-:

Sefil Şenlik *aşka gelif* gam libasın biçdiri (A-C 2006: 9/3; Aslan 1975: 16/3).

At oynat-:

Kemend atsan ele gelmez her tarafa *uynadır at* (A-C 2006: 137/2; Aslan 1975: 128/2).

Ayağa düş-:

Pirlerin hürmeti *düşdü ayağa* (A-C 2006: 141/4).

Ayağını denk al-:

Sözlerin düşünüş *ayağın denk al* (A-C 2006: 108/19; Aslan 1975: 26/20).

Azap çek-:

Ahret *azabını* dünyada *çeker* (A-C 2006: 73/5).

Bağrına bas-:

Ganlı paltarımı *bağrına bassın* (A-C 2006: 112/9).

Bahtı kara:

Feleyh de hoş geçinmiyor men *bahdı garayınan* (A-C 2006: 18/3).

Baş al-:

Şuh duruf gıya bakışın az gala *başımı ala* (A-C 2006: 27/2).

Baş eğ-:

Ramazanda *baş eğmedi* kimseye (A-C 2006: 151/19; Aslan 1975: 27/21).

Baş koy-:

Baş yoguf bu yola ne ki var gelir (A-C 2006: 117/9; Aslan 1975: 33/9).

Başa çık-:

Başa çıhmaz yolsuz işin binası (A-C 2006: 108/21; Aslan 1975: 26/22).

Başına and iç-:

And içerdin sarı gızın *başına* (A-C 2006: 31/5; Aslan 1975: 88/4).

Başını alıp git-:

Baş alıban bu diyardan gideriz (A-C 2006: 154/5; Aslan 1975: 116/4).

Bel bağla-:

Sana *bel bağlıyan* çehmez zararı (A-C 2006: 51/1; Aslan 1975: 73/1).

Beli bükül-:

Terkedif silasın *beli büküldü* (A-C 2006: 121/12; Aslan 1975: 31/12).

Boynuna borç ol-:

Boynuna *borç ettin* lateyir sözü (A-C 2006: 150/11).

Boyun eğ-:

Boyun eğmediler yeddi kırala (A-C 2006: 107/2; Aslan 1975: 102/2).

Can ver-:

Akılısıza *can ver* hep inkâr eyler (A-C 2006: 84/4).

Candan geç-:

- Geçif baş u *cannan* ser-be-ser gelir (A-C 2006: 117/4).
Canından bez-:
“Kaf” gavgalı serim *canından bezer* (A-C 2006: 166/5).
Cefa çek-:
Ol Huda’nın emri budur *goy çekem* cevri ü *cefa* (A-C 2006: 10/3; Aslan 1975: 4/3).
Daldan dala kon-:
Bir şeyda bülbül misallî *gondurdun daldan dala* (A-C 2006: 13/3; Aslan 1975: 19/3).
Dar gün-:
Dar gününe mücrim olanlar düşdü (A-C 2006: 153/25).
Dara düş-:
Azabı görende *düşersen dara* (A-C 2006: 55/11; Aslan 1975: 109/11).
Defteri dürül-:
Gün gelir ki *defterlerin dürülür* (A-C 2006: 52/4).
Derde düş-:
Aşk ucundan *derde tüştüm* cümle cismim yaradı (A-C 2006: 8/1; Aslan 1975: 6/1).
Dert çek-:
Dert çeker girersen dosdun bağına (A-C 2006: 75/2).
Dile düş-:
Düşüpsen dile Zübeyde (A-C 2006: 123/6; Aslan 1975: 50/6).
Dile gel-:
Cismime saldın bir ataş vücudum *geler dile* (A-C 2006: 27/2).
Dile getir-:
Hulûsu kalb ile *getirse dile* (A-C 2006: 162/15; Aslan 1975: 42/15).
Dili lal ol-:
Dudu guşu olsa *lal olar dili* (A-C 2006: 84/3).
Dili tutul-:
Lut Kirman Venedik *tutuluf dili* (A-C 2006: 104/14).
Dillere destan ol-:
Bu âlemde *oldum dillere destan* (A-C 2006: 146/7).
Doğru yol-:
Doğru yoldan eğri yola düşmem Allah kerimdi (A-C 2006: 30/1).
Dünya başına dar ol-:
Geniş *dünya o başına dar olur* (A-C 2006: 155/10).
Ecel şerbetini iç-:
Ecel şerbetini içdi Nuş Revan (A-C 2006: 65/4).
El âlemi güldür-:
Bazı tutuf *el âlemi gülünç ettin* üsdüme (A-C 2006: 13/2).
El çek-:
Osman der dünyadan *çekdim elimi* (A-C 2006: 112/15; Aslan 1975: 106/15).
El pençe divan dur-:
El pençe hepisi *durur* selama (A-C 2006: 104/2; Aslan 1975: 99/2).
Ele geç-:
Tarikattan bir yol *geçti elime* (A-C 2006: 64/3).
Ele gel-:
Kemend atsan *ele gelmez* her tarafa uynadır at (A-C 2006: 137/2; Aslan 1975: 128/2).
Eli ol-:
Her bir meslekte *elin olmasa* (A-C 2006: 83/2).

Eli yet-:

Elim yetmez bir kenara ağlaram (A-C 2006: 59/3).

Elinden tut-:

Oturan dosları *elinnen tutmaz* (A-C 2006: 84/4).

Gam çek-:

Gam çekmez isder ki muhabbet bulan (A-C 2006: 143/12).

Gama bat-:

Dalanda fikire *batarsan gama* (A-C 2006: 155/6).

Gama dal-:

Fihri behre *gama dalıfı* Kars'ın (A-C 2006: 113/1).

Göz dik-:

Devleti yığmaya eğer *göz diksen* (A-C 2006: 56/2).

Gözü yolda kal-:

Gözüm yolda galdı can intizârda (A-C 2006: 34/1; Aslan 1975: 53/1).

Gözünden perde kalk-:

Kalkacahtır gözden perde (A-C 2006: 127/4).

Gözüne görünme-:

Görünmez gözüne devleti varı (A-C 2006: 120/13).

Hasret çek-:

Hesretimi çeker havada guşlar (A-C 2006: 120/5; Aslan 1975: 96/5).

Hasret kal-:

Beni insan üzüne *hesret galdı* (A-C 2006: 143/7; Aslan 1975: 111/7).

Hayır gör-:

Tamahkârlık ettin *hayır görmedin* (A-C 2006: 31/4).

Hesabı kes-:

O gece ikisinden de *hesabı keser* (A-C 2006: 73/3).

Hesap sor-:

Bir bir sennen *hesap sorar* defderi (A-C 2006: 120/12; Aslan 1975: 96/18).

İşi düş-:

İşiz hükümete düşmesin beyler (A-C 2006: 116/8).

Kahır çek-:

Şenlik de dünyada el *kahrı çeker* (A-C 2006: 62/3).

Kalem çal-:

Kalemimi böyle çalıfı Kars'ın (A-C 2006: 113/9; Aslan 1975: 36/9).

Kan ağla-:

Perişan bülbül *gan ağlar* âh u nâlemden benim (A-C 2006: 14/1; Aslan 1975: 3/1).

Kan kustur-:

Özünü bilmiyen kimse insana *gan gusduru* (A-C 2006: 19/3; Aslan 1975: 16/3).

Kanını iç-:

Kanın içsem doymuram (A-C 2006: 133/3).

Kapısı bağlan-:

Kimler garğanı ki *gapın bağlasın* (A-C 2006: 112/10; Aslan 1975: 106/10).

Kâr et-:

Kerem tek aşk odu *kâr etti* cana (A-C 2006: 34/3; Aslan 1975: 53/3).

Kelle vur-:

Çarpışır baş başa *kelle vurdular* (A-C 2006: 165/19; Aslan 1975: 115/19).

Korku sal-:

Ecel *korkusunu saldı* canına (A-C 2006: 153/12).

Kulak as-:

- Dikkatınan *gulah assan* ohunan selaya sen (A-C 2006: 20/4; Aslan 1975: 9/3).
- Kurban et-*:
Gurban etmiş idim devleti varı (A-C 2006: 37/3).
- Kurban ol-*:
Canım *gurban olsun* merdođlu merde (A-C 2006: 143, 33).
- Laf at-*:
Laf atıf meclisde medhetmez özün (A-C 2006: 164/11; Aslan 1975: 28/8).
- Meydan ver-*:
Onunçün *vermezler* bize *meydanı* (A-C 2006: 50/3; Aslan 1975: 83/3).
- Murada er-*:
Münafıklar *muradına yetişdi* (A-C 2006: 119/1; Aslan 1975: 35/1).
- Naz çek-*:
Sefil Şenlik diyer kim *çeker nazın* (A-C 2006: 31/8).
- Önüne düş-*:
Ordan İstanbullu *düşdü önüne* (A-C 2006: 151/17; Aslan 1975: 27/19).
- Sefa sür-*:
Şenlik diyer bir zamannar çoh *sürdüm zevk ü sefa* (A-C 2006: 10/3; Aslan 1975: 4/3).
- Selam dur-*:
Selam dursun ulubaşlar ağlasın (A-C 2006: 67/3).
- Serden geç-*:
Cenab-ı Mevla'm aşgına *geçdim serden* iptida (A-C 2006: 1/3).
- Sopa çek-*:
Hocanın arvadı *çehdi* bir *sopa* (A-C 2006: 143/4; Aslan 1975: 111/4).
- Söz tut-*:
Yohsul ümran olsa *tutulmaz sözü* (A-C 2006: 141/8).
- Taş bağırlı-*:
Hayın zabitlerin *bağrı daş* oldu (A-C 2006: 119/14).
- Yaka silk-*:
Yaha *silhip* onnan ayırt oludu (A-C 2006: 150/10; Aslan 1975: 27/10).
- Yan bak-*:
Vahşi kimi ürküp bize *bahdı yan* (A-C 2006: 147/7).
- Yas tut-*:
Yeddi il on gündü *tutarıh yası* (A-C 2006: 143/3).
- Yol kes-*:
Emreylese *keser* cümle *yolları* (A-C 2006: 43/2).
- Yol ver-*:
De ki zalım dağlar *yol vermer* kağız (A-C 2006: 174/4).
- Yola düş-*:
Musa vedalaşdı *yollara düşdü* (A-C 2006: 154/7).
- Yola getir-*:
Şükür olsun seni *getirdim yola* (A-C 2006: 108/20; Aslan 1975: 26/21).
- Yola sal-*:
Bizi *yola saldı* açdı gözünü (A-C 2006: 147/7; Aslan 1975: 90/7).
- Yolu düş-*:
Yolunuz gurbete *düşmesin* beyler (A-C 2006: 116/10).
- Yolunu gözle-*:
Böyüh küçük sayar *gözler yolunu* (A-C 2006: 114/6; Aslan 1975: 103/6).
- Yüređi yan-*:

Üreğın çoh yaner otur ağılyah (A-C 2006: 31/7; Aslan 1975: 88/7).

Yüz çevir-:

Hakk'ın dergâhınnan çevirme üzün (A-C 2006: 164/9; Aslan 1975: 28/7).

Yüz sür-:

Üz süreydim ayağa (A-C 2006: 128/1).

Yüzü gül-:

Ehl-i İslamların üzü gülmedi (A-C 2006: 121/6; Aslan 1975: 31/6).

Yüzü kara:

Garadı üzümüz eğlerem rehi (A-C 2006: 158/10).

3-Dua ve Beddualar

Dünyada her şey zıddıyla vardır. İyi-kötü, çirkin-güzel, sabah-akşam, kış-yaz, vb. hayatımızda yer alan zıtlıklardan bazılarıdır. İnsanoğlunun yaratıldığı günden beri, bu zıtlıklar vardır ve var olmaya da devam edecektir. Dua ve beddua da zıtlıklar üzerine kurulmuş olan bu dünyada, insanların duygu ve düşüncelerine tercüman olan kalıplaşmış sözlerdendir.

“Dualar iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir. Duaların en belirgin vasfı, teslimiyeti, inanmışlığı ve bir ümidi ihtiva etmeleridir.” (Kaya 2001: 4).

“Beddualar ise çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir.” (Kaya 2001: 22).

Şiirler insanların duygularını sanatsal bir üslupla dile getirdikleri ürünlerdir. Âşıklar da sevindikleri veya üzüldükleri zaman dua ve bedduaları kullanarak bu duygularını terennüm ederler. Âşık şiirinde dua ve beddualar sık sık kullanılan kalıplaşmış sözlerdendir.

Şenlik de şiirlerinde dua ve bedduaları işlemiş, sevdiği insanlara dua ederken kızdığı kişilere ve olaylara beddua ederek tepkisini göstermiştir. Şenlik, “Bağışda Bizi (Yakarış Destanı)” adlı şiirinde Allah'a dua ederek tüm insanlığın günahlarını bağışlamasını dilemiştir. Aslında şiir, yağmur duasına çıkan halkın tören sonunda Şenlik'ten dua etmesini istemeleri üzerine söylenmiştir (Alptekin-Coşkun 2006: 348). Şiirin birinci dörtlüğünün tüm mısraları dua kelimeleriyle doluyken diğer dörtlüklerin son mısraları da dua niteliğinde sözlerden oluşmaktadır. Bu şiirde tespit edilen dualar şunlardır:

Kerem gül ya Allah eyle merhemet

Arş ile kürsüne bağışda bizi

Acizem ilahî eyle inayet

Münteha sidrine bağışda bizi (A-C 2006: 158/1).

Levh-i mahfuzuna bağışda bizi (A-C 2006: 158/2).

Beytu'l memuruna bağışda bizi (A-C 2006: 158/3).

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2009 19 (1)

Sırrına gudretine bağışda bizi (A-C 2006: 158/4).
Âdem Safiyy'ine bağışda bizi (A-C 2006: 158/5).
Nuh-ı nebiyyine bağışda bizi (A-C 2006: 158/6).
Halil İbrahim'e bağışda bizi (A-C 2006: 158/7).
Musa-yı Harun'a bağışda bizi (A-C 2006: 158/8).
Hazreti İsa'ya bağışda bizi (A-C 2006: 158/9).
Nur-ı Muhammet'e bağışda bizi (A-C 2006: 158/10).
Sahabü'l-Burhan'a bağışda bizi (A-C 2006: 158/11).
Resülü'r-rahmana bağışda bizi (A-C 2006: 158/12).
Nasürün rahmete bağışda bizi (A-C 2006: 158/13).
Delil-i Ahmet'e bağışda bizi (A-C 2006: 158/14).
Mutahhar Mahmut'a bağışda bizi (A-C 2006: 158/15).
Mücdube Hemid'e bağışda bizi (A-C 2006: 158/16).
Esrar-ı Mirac'a bağışda bizi (A-C 2006: 158/17).
Yüce nübüvve bağışda bizi (A-C 2006: 158/18).
Sure-i Kur'an'a bağışda bizi (A-C 2006: 158/19).
Gubbe-yi Mina'ya bağışda bizi (A-C 2006: 158/20).
Velayet şahuna bağışda bizi (A-C 2006: 158/21).
Sevdiğin gullara bağışda bizi (A-C 2006: 158/22).

Alptekin-Coşkun'da "Od Eyleme" adını taşıyan 4 numaralı şiirin birinci dörtlülüğü tamamen dualardan oluşmaktadır. Geriye kalan iki dörtlülüğün son mısralarında da dua edildiği görülmektedir. Burada yakarış yine Allah'adır:

Ey Rabbim bu dünyada namerdi şad eyleme
Merdi gözden cüda salıf gönülden yad eyleme
Möhübbetli müminneri sahla öz penahında
Mahşer günü mücrim edif galbini od eyleme (A-C 2006: 4/1; Aslan 1975: 10/1).

Her gedenin gazabınnan zâr çekif dad eyleme (A-C 2006: 4/2; Aslan 1975: 10/2).

Dünyada saltanat verif gamdan azad eyleme (A-C 2006: 4/3; Aslan 1975: 10/3).

Aştan dolayı çok dert çeken Şenlik, düşmanının bile aşk ateşine yanmaması için Allah'a yalvarmaktadır:

Düşmanım çekmesin aşgın nârını (A-C 2006: 37/4).

176 numaralı şiirde ise yine Mevla'ya yakararak bazı isteklerde bulunmaktadır:

Çıthar şirin kannan ayırma meni (A-C 2006: 176/1; Aslan 1975: 72/1).
Bu aşk-ı suzândan ayırma meni (A-C 2006: 176/1; Aslan 1975: 72/1).
Eş yâran yoldaşdan ayırma meni (A-C 2006: 176/2; Aslan 1975: 72/2).
Orda Kur'an'dan ayırma meni (A-C 2006: 176/3; Aslan 1975: 72/3).
Ya Rabbi lisandan ayırma meni (A-C 2006: 176/4; Aslan 1975: 72/4).
Zerrece imandan ayırma meni (A-C 2006: 176/5; Aslan 1975: 72/5).

Borçalı'da tanıştığı Muhammet adlı kişiye ise şu şekilde dua eder:

Dilerem Allah'dan biri olsun beş (A-C 2006: 109/2; Aslan 1975: 38/2).

Şenlik'in şiirlerinde tespit edilen diğer dualar ise ona çeşitli zamanlarda yardımı dokunan beyler içindir:

Allah muradını yetirsin başa (A-C 2006: 68/3; Aslan 1975: 37/3).
Sevdiğinmen bir yasadıhda gocalsın (A-C 2006: 68/4; Aslan 1975: 37/4).
Onları da Mevla'm saklasın beyler (A-C 2006: 116/5).
Yolunuz gurbete düşmesin beyler (A-C 2006: 116/10).

İnsanlar için daima iyi dileklerde bulunan Âşık, sinirlendiği ve olaylar karşısında aciz kaldığı zaman beddua sığıdır.

Âşığın Alptekin-Coşkun'da 146, Aslan'da 104 numaralı şiiri ise tamamen beddua üzerine kurulmuştur. Kızının kendi izni olmadan bir gençle kaçıp evlenmesini bir türlü içine sindiremeyen Şenlik, yirmi üç dörtlükten oluşan bu şiirinde kızını Allah'a şikâyet ederek ona beddua eder.

Şenlik'in şiirlerinde yer alan diğer bedduaları ise şöyle sıralayabiliriz:

Allah yıhsın toprağını daşını (A-C 2006: 143/21; Aslan 1975: 111/20).
Lanet gelsin Alaşanın garına (A-C 2006: 44/5; Aslan 1975: 107/5).
Dilerem Mevla'dan sel alsın getsin (A-C 2006: 69/3).
Mesgeni cehennem yeri nâr olsun (A-C 2006: 71/3).
Taşı taş üstüne kalmasın beyler (A-C 2006: 116/1).

Kış günü Gagacın suyu gurusun
Gölün dalgası Ağcakala'ya vursun
Yolunuz Cala'ya uğrasın beyler (A-C 2006: 116/2).

Onları da hastalık yoklasın beyler (A-C 2006: 116/6).
Gerisini ecel peklesin beyler (A-C 2006: 116/7).

B-Âşık Şiiri

1-Bade İçme ve Mahlas Alma

Âşıklık geleneklerinden birisi de bade içmedir. Âşıklıkta çok önemli olan bu husus, âşık edebiyatı içerisinde bu türün yaratıcısı olan âşıkların sınıflandırılmasında bile bir ölçüt olarak kullanılmıştır (badeli âşık, badesiz âşık). Bade içen âşıklar bu özellikleriyle övünür, bade içmeyenleri küçümserler. Çünkü bade içenlere âşıklık, Allah tarafından bahşedilmiştir.

“Bade içme hadisesi şöyle gerçekleşir: Mezarlıkta, su yanında veya ıssız bir yerde uykuya dalan kahraman, rüyasında Hazreti Hızır'ı veya pirleri görür. Hazreti Hızır, kahramana üç defa bade uzatır (veyahut duruma göre yiyecekler verir). Bunlardan birincisi Allah; ikincisi üçler, yediler, kırklar; üçüncüsü de bir güzelin aşkıdır. Kahraman üçüncü badeyi içtikten sonra günlerce baygın yatar. Daha sonra bir saz sesiyle uyandırılır.” (Alptekin 2002: 32).

Umay Günay'a göre ise âşık olacak kişinin, rüyada bade içme hadisesinden önce de şairliğe karşı ilgisi vardır. Âşık, öncelikle maddî veya manevî bir sıkıntı içerisindeyken bir dilek tutarak ıssız bir yerde uyuyakalır. Uyku ile uyanıklık arasında pir elinden bade

içer. Pir ona mahlasını verdiği gibi âşıklık için gerekli bilgileri de öğretir. Bu olaydan sonra bir süre baygın yatan kahraman, ya kendiliğinden ya da ehl-i dil bir kişinin sazın tellerine vurmasıyla uyanır. Daha sonra âşık, ilk şiirini okuyarak başından geçen olayı anlatır (Günay 1993: 98).

Âşık edebiyatı geleneklerinden birisi de mahlas alma ve mahlas kullanmadır. Her âşğın mutlaka en az bir mahlası vardır ve bunu şiirinin son dördlüğünde kullanır. Şükrü Elçin, mahlas alma geleneğinin izlerini totemizme bağlı destanî ve tarihî devirlere kadar götürmekte ve bu konuda şunları söylemektedir:

“Efsane-destan devrinden gelen alplarda, erenlerde (evliyâ) ferdiyetin damgasiyle karşımıza çıkan mahlas alma, şâirlerin hayatında 1- Şeyh-Pîr tesiriyle 2- Üstadlar İmamlar tarafından 3-Kendine kendine olmak üzere üç şekilde görülmektedir.” (Elçin 1997: 44).

Şenlik, bade içmiş âşıklarımızdandır. Şiirlerinde yeri geldikçe bade içme hadisesine telmihte bulunur. “Çar Kitabım Açtılar” adlı şiiri, bade içme hadisesiyle ilgili ipuçları vermektedir. Âşık, bade içene kadar bazı hakikatlerin farkında olmadığını ve bade içtikten sonra kalp gözünün açıldığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Yerin göğün arşın kürsün sırrına oldum ağâh (A-C 2006: 24/1).

Okuttular çar kitabı gafletten uyanmışam (A-C 2006: 24/2).

Altı bin altı yüz altmış altıya gümanmışam (A-C 2006: 24/2).

“Bu Gece” adlı şiirinde de bade içme hadisesi üzerinde duran âşık burada da badeyle ilgili bazı ipuçları vermektedir. Şiirin başlığı, 1. dördlüğü ve son dördlüğünde geçen bir mısradan hareketle âşğın gece rüyasında bade içtiği sonucunu çıkarabiliriz. 1. dördlüğün 1. mısraında, karşımıza bade içen baygın hâldeki âşğın uyandırılması sahnesi çıkmaktadır. Şenlik, başına toplanan kişilere şu şekilde seslenir:

Yiğilin ahbablar yaran yoldaşlar

Bir umulmaz derde düşdüm bu gece

Hikmet-i pir ile âb-ı zülâlden

Kevser bulağından içdim bu gece (A-C 2006: 33/1; Aslan 1975: 40/1).

Son dördlüğün son mısraında ise kendinden geçişini anlatır:

Tayaggur hâl oluf şaşdım bu gece (A-C 2006: 33/3; Aslan 1975: 40/3).

Bunlar dışında diğer şiirlerinde de bade içme hadisesine telmihte bulunmuştur. O, Hazreti pir elinden bade içmiş, böylece âşıklık yolunda ilk ve en önemli adımı atmıştır. Bunu şiirlerinde şöyle dile getirir:

Hazreti pirin elinnen nuş ediben ganmışam (A-C 2006: 24/2).

Hazreti gırhlar yedinden verdiler badeleri (A-C 2006: 17/2; Aslan 1975: 7/2).

Şenlik, şiirlerinde sekiz ayrı mahlas kullanmıştır. Bunlar içerisinde en çok Şenlik

mahlasını tercih etmiş, diğerlerine ise birkaç şiirinde yer vermiştir. Bazen ilçesi olan Çıldır'ı mahlasının başına getirmiş, bazen kulluk vasfını mahlasıyla birlikte kullanmıştır. Şenlik, çektiği aşk acısını vurgulamak için biçare, dertli, fakir ve sergerdan sıfatlarını da mahlasının önüne getirmiştir. Âşık Şenlik'in şiirlerinde kullandığı mahlaslar şunlardır:

Biçare Şenlik'in gelmir gararı (A-C 2006: 129/3; Aslan 1975: 124/3).
Çıldırılı Şenlik'in ahan selidi (A-C 2006: 151/29; Aslan 1975: 27/31).
Dertli Şenlik sırrın etme aşikâr (Aslan 1975: 120/4).
Fağır Şenlik sen kes her aşnalığı (A-C 2006: 49/3; Aslan 1975: 85/3).
Kul Şenlik vaf-ı hâl eyler söz muhtasar kırmızı (A-C 2006: 135/5; Aslan 1975: 15/5).
Şenliğ'em sığındım ismi azize (A-C 2006: 108/22; Aslan 1975: 26/23).
Sefil Şenlik Hak'dan buldu kemalı (A-C 2006: 33/3; 40/3).
Sergerdan Şenlik'em gam hanasıyam (A-C 2006: 81/3; Aslan 1975: 63/3).

Bu mahlaslardan biçare (çaresiz), dertli, fağır, sergerdan (başı dönmüş, sarhoş) ve sefil Şenlik'in hayatındaki maddî ve manevî ıztırapları yansıtmaktadır. Şenlik hem maddî aşkı, hem de manevî aşkı tatmıştır. Kullandığı bu mahlaslar onun hem cismanî bir sevgili karşısındaki çaresizliğini, hem de Allah karşısındaki acizliğini ifade etmektedir.

Kul mahlası ise daha çok Alevî ve Bektaşî şairleri tarafından kullanılan ve tarikat edebiyatında intisap anlamına gelen bir kelimedir (Elçin 1997: 53). Şenlik, Alevî ve Bektaşî şairi değildir; ancak Nakşibendî tarikatına intisap etmiş bir âşıktır. Bu mahlas, Şenlik'in şiirlerinde Allah'a karşı olan kulluk vazifesi de göz önünde bulundurularak kullanılmış olabilir.

2-Muamma Asma ve İndirme

Âşık edebiyatının birtakım gelenekleri vardır. Bunlar içerisinde muamma asmak ve muamma indirmek âşığın şöhretini arttıran bir olaydır. Muamma asmak ve indirmek belli bir geleneğe bağlıdır. Muamma asmak isteyen âşık, şehirde âşıkların uğrak yeri olan bir kahvehaneye gider ve muammasını duvara asar. Cevabını ise kapalı bir zarf içerisinde kahveciye teslim eder. Bazı muammalar, çözülemeyerek günlerce duvarda kalır. Bu durumda muammayı asan âşık cevabı verir. Muammanın çözüleceği gün usta âşıkların çıraqları, kahvedekilerden bahşiş toplayarak bunları bahşiş tepsisinde biriktirirler. Muamma asan âşık, bir gazel okuduktan sonra muammasını çözen birinin olup olmadığını şiirle sorar. Muammayı çözmek isteyen âşık ise bir fasıldan sonra muammanın cevabını manzum olarak verir. Bu cevap, önceden kahveciye teslim edilen zarf içerisindeki cevapla karşılaştırılır. Eğer ikisi birbirine uyuyorsa muamma duvardan indirilir. Muamma tepsisine konan bahşişler ise ya muammayı çözen âşığın kendi ile çırağı arasında paylaşılır, ya da orada bulunan tüm âşıklar bunları paylaşırlar.

Şenlik'in Aslan'da 21, Alptekin-Coşkun'da 11 numaralı "Şahı Getiri"; Aslan'da 14, Alptekin-Coşkun'da 25 numaralı "Onda da Var"; Aslan'da 12, Alptekin-Coşkun'da 26 numaralı "Beş Bin Dört Yüz Yolu Var"; Aslan'da 24, Alptekin-Coşkun'da 36 numaralı "Cehenneme"; Aslan'da 77, Alptekin-Coşkun'da 43 numaralı "Diyardadı"; Aslan'da 52, Alptekin-Coşkun'da 53 numaralı "Kimiydi"; Aslan'da 76, Alptekin-Coşkun'da 157 numaralı "Kimiydi" ve Alptekin-Coşkun'da 39 numaralı "Biri Ne" adlı şiirler birer muammadır. Bu şiirlerden de görüleceği üzere o, muamma asma ve indirme geleneğini devam ettiren bir âşıktır.

3-Şiirlerinde Adı Geçen Tanınmış Şahsiyetler

a-Şairler

Âşık edebiyatında şairnameler âşıkların adının geçtiği, kısmen de bazı özelliklerinin verildiği eserlerdir. Bunlar divan edebiyatındaki şuara tezkirelerinin görevini yaparlar. Âşık Şenlik'in bir şairnamesi yoktur. Ancak o yeri geldikçe şiirlerinde şair ve mutasavvıfları bazı özellikleriyle anmıştır. Şiirlerinde halk âşığı olarak Yunus'un, mutasavvıf olarak ise Hallac-ı Mansur'un adı geçmektedir:

*Yunus'*a semeyhden ne zarar oldu (A-C 2006: 132/2; Aslan 1975: 125/2).
*Mansur'*u zâr eden dâra tafşırdım (A-C 2006: 146/16; Aslan 1975: 104/6).

b-Hikâye Kahramanları

Âşık geleneklerinden birisi de hikâye tasnif etmek ve hikâye anlatmaktır. Özellikle Doğu Anadolu ve Azerbaycan bölgesi bu yönden oldukça zengindir. Şenlik de hikâyeler tasnif etmiş ve anlatmıştır. Bunların dışında onun bazı şiirlerinde tanınmış halk hikâyesi kahramanlarının yer aldığını görürüz. Yusuf, Kerem, Nergiz ve Salman şiirlerinde adı geçen hikâye kahramanlarıdır. Ayrıca simya ilminde eşsiz bir usta olan Ebalî Sinan da insanları aldatan oyunlarıyla onun şiirlerinde yerini almıştır.

Hanî *Yusuf-ı Kenan* o vech-i enver (A-C 2006: 164/2; Aslan 1975: 28/2).
Çoh gurmuşam *Ebu Sinan* oyunu (A-C 2006: 108/5; Aslan 1975: 26/5).
Kerem tek aşk odu kâr etti cana (A-C 2006: 34/3; Aslan 1975: 53/3).
*Nergiz'*i *Salman'*a yadigâr veren (A-C 2006: 78/5; Aslan 1975: 29/5).

c-Destan Kahramanları

Şenlik'in şiirlerinde İranlıların ünlü destan kahramanı olan Zaloğlu Rüstem, Köroğlu ve Battal Gazi yer almaktadır.

Diyesen ki *Ürüstem-i Zal* idi (A-C 2006: 151/25).
*Zaloğlu'*ndan artık gelir sedası (A-C 2006: 104/6; Aslan 1975: 99/6).
*Köroğlu'*nda çokdur bunun edası (A-C 2006: 104/6; Aslan 1975: 99/6).
*Battal'*dan bahadır *Rüstem'*in eşi (Aslan 1975: 101/6).

ç-Yardımcı İhtiyar

Destanlarda ve halk hikâyesi metinlerinde karşımıza çıkan Hazreti Hızır, darda kalanların yardımcısıdır. Geleneksel bayramlarımızdan Hıdırellez'de karada olan Hazreti Hızır ile denizde olan Hazreti İlyas'ın bir araya gelerek insanlara yardım ettiğine inanılır ve yurdumuzun çeşitli bölgelerinde bu günler bayram olarak kutlanır. Halk hikâyelerinde Hızır, çocuğu olmayan kişilere kutsal bir elma vermek suretiyle onların dileklerinin gerçekleşmesine vesile olur. Ayrıca hikâye kahramanı olan âşığa, rüyasında bade içirerek âşıklık vasfı verir ve sevgilisinin suretini gösterir. Bu dönemden sonra âşığın daima yanında olan Hızır, onu güç durumlardan kurtarır ve sevgilisine kavuşması için ona yardımcı olur. Âşıklık geleneğinde önemli bir yeri olan badeyi de âşıklara o içirir. Aşk badesini içen kişi Hak âşığı olur. Şenlik de Hızır elinden bade içen âşıklarımızdandır. O, zorda kaldığı zaman Hazreti Hızır'a başvurur:

Hazreti Hızır'a bu arzuhâlim (A-C 2006: 146/23).

Hazreti Hızır'ın darda kalanların yardımcısı olduğunu bilen âşık, bu hususiyeti bir şiirinde şöyle dile getirir:

Müşgülde galanın dadına yeten
Ol vede *Hazreti Hızır* kimiydi (A-C 2006: 157/1; Aslan 1975: 76/1).

C- Maddî Kültür Ürünleri

Kültür, bir milletin maddî ve manevî değerlerinin bütünüdür. Kültürün manevî olan yanını gelenekler, görenekler, âdetler, edebiyat ürünleri, vb. oluştururken maddî olan yanını ise o milletin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan araç ve gereçler oluşturur.

Bu araç ve gereçler içerisinde kıyafetler, mutfak eşyaları, ziraatte kullanılan aletler, vb. yer alır. Bunlar, insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri ve geçimlerini sağlayabilmeleri için kullanılması zorunlu olan gereçlerdir. Maddî kültür ürünleri, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için zamanla gelişirler ve modern çağa uyum sağlarlar.

İlkel insandan modern insana kadar bu araç ve gereçleri kullanmayan hiçbir insan yoktur. Yaşamın bir gereği olan bu eşyaları bir insan olarak Şenlik de kullanmış ve bir halk şairi olduğu için halk kültürünün maddî yanını oluşturan bu ürünlere şiirlerinde yer vermiştir.

Bu bölümde Şenlik'in şiirlerinde yer alan maddî kültür ürünleri giyecekler, kazıcı ve kesici aletler başlıkları altında incelenecektir.

1-Giyecekler

Şenlik'in şiirlerinde yer alan kıyafetler mintan (gömlek), kefen (ağ gömlek), vala (bir çeşit baş örtüsü) ve kemerdir. Köylü tarzı yaşamın vazgeçilmez bir giyeceği olan çarık da onun şiirlerinde yer almaktadır. Şenlik, bu giyecekleri şiirlerinde şu şekilde işlemiştir:

Mintanı al kemer gümüş (A-C 2006: 123/3; Aslan 1975: 50/3).

Mintanın bedeni dardı (A-C 2006: 123/5; Aslan 1975: 50/5).

Kemere gucdurmuş bel (A-C 2006: 123/4).

Ayağı çarıklı yahası kirl (A-C 2006: 148/3; Aslan 1975: 90/3).

Örtüf al vala Zübeyde (A-C 2006: 123/10; Aslan 1975: 50/10).

Âşığın şiirlerinde düğüne has bir kıyafet olan gelinlik ile de karşılaşırız. Yalnız bu gelinlik, günümüzdeki gibi beyaz renkli değildir. Eski Türk yaşamı ve Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki gibi al (kırmızı) renkli bir gelinliktir.

Al yegif başdan ayağa

Canım yoluna sadağa

Endirmez bizim otağa

Kime mihmandı bu gelen (A-C 2006: 125/3; Aslan 1975: 51/3).

2-Müzik Aletleri

Türk halk şiirinin en önemli özelliklerinden birisi saz eşliğinde terennüm edilmesidir. Türk sazlarının babası kopuzdur. İslamiyet'ten önce yapılan şölen, yağ ve sığır gibi törenlerde şamanlar, şiirlerini kopuz eşliğinde dile getirmişlerdir. Günümüzde kopuza şekil bakımından en çok benzeyen müzik aleti sazdır. Ayrıca destanlar anlatılırken nasıl kopuz kullanılıyorsa, halk şairleri de halk hikâyesi anlatırken ve şiirlerini okurken saz kullanmışlardır.

Âşıklık geleneği içerisinde saz çalmanın önemli bir yeri vardır. Saz çalmasını bilmeyen âşıklar (kalem şuarası) saz şairleri kadar muteber değildirler. Şenlik de hikâyelerini saz eşliğinde anlatmakta, şiirlerini ise sazla okumaktadır. Ayrıca şiirlerinde en çok işlediği müzik aleti de sazdır.

Baban kazma atıp kırıftı sazın (A-C 2006: 31/8; Aslan 1975: 88/8).

Saz çalmayan tel gadrini ne biler (A-C 2006: 90/3).

Saz çalmak bu kadar önemli olunca elbette bir de bunun karşılığı vardır. Türk toplumunda sanata ve sanatçıya eskiden beri çok önem verilmiş, divan şairlerinin yanı sıra âşıklar da beyler ve paşalar tarafından korunup gözetilmiştir. Bu sanatseverler zaman zaman verdikleri bahşişlerle âşıkları mükafatlandırmışlardır. Şenlik, bu geleneğe bir şiirinde şöyle temas etmiştir:

Dervüş Bey çoh inam eyledi bize

Toplandı ağalar oldu dal kese
Elimde çaldığım sedefli saza
Sara sar düzdüler çifder manatı (A-C 2006: 143/27; Aslan 1975: 111/26).

Ç-Diğerleri

1-Halk Mutfağı

Beslenme ve beslenme kültürü, insanlığın doğuşu ile yaşıttır. Her milletin kendine özgü bir beslenme kültürü vardır.

Atlı-göçebe Türk medeniyetinin geçim kaynağı hayvancılık olduğu için mutfak kültüründe et ve hayvan ürünlerinin önemli bir yeri vardır. At eti yiyip, kıymız içerek yaşamlarını devam ettiren Türklerin beslenme alışkanlıklarında asırlar geçtikçe bazı değişiklikler olmuştur. Ancak et ve hayvan ürünleri yine bu kültürde önemlerini korumuşlardır.

Türklerde sebze ile beslenmenin yerleşik hayata geçtikten sonra, toprağın işlenmesiyle birlikte başladığı bilinen bir gerçektir. Böylece Türk mutfağında et, sebze ve hayvan ürünleri bir arada yer almaya başlar.

Türk mutfağı böyle bir genel görünüm çizerken bu kültür, yöreden yöreye farklılık gösterir. Yiyecek çeşitleri hayvancılık yapılan yörelerde genellikle et ve hayvansal gıdalardan ibaretken, çiftçilik yapılan yörelerde sebze ve tahıllar daha çok tüketilen besin maddeleridir.

Şenlik'e göre milletimizin geleneksel yemek çeşidi olan eti yemeyen yaşamış sayılmaz:

*Et yiyib at binif dilber gucmayan
Ne biler dünyadan ne haberi (A-C 2006: 76/1).*

Sebzeli köfte ve zerdeli dolma ise âşığın şiirlerinde geçen diğer yemek çeşitleridir:

Sebzeli küfteynen zerdeli dolma (A-C 2006: 54/5).

Türk kültüründe evlenme ve ölüm gibi törenlerde yemek vermek bir gelenek hâline gelmiştir. Eski Türklerden günümüze kadar gelen bu gelenek hâlâ sürdürülmektedir. Bu tür törenlerde aççılık, genellikle bu konuda deneyimli olan yaşlı kadınlar tarafından yapılır. Şenlik bu hususiyeti şöyle dile getirir:

*Ellisinde nene diyer torunu
Toylar mutfağında hep aşbaz olur (A-C 2006: 118/9; Aslan 1975: 95/9).*

Türklerin geleneksel içeceği kıymızdan sonra çaydır. Özellikle Doğu Anadolu ve Azerbaycan bölgesinde çaydanlık ocaktan inmez ve hemen her vakit çay içilir. Şenlik, bu geleneksel içeceğe şiirlerinde kahve ile birlikte yer verir.

Ettar reyhalıdı gahvesi çayı (A-C 2006: 98/4; Aslan 1975: 105/4).

2-Halk Hekimliği

Halk hekimliği, günümüzde kimyasal ilaçlar ve modern aletlerle insanları tedavi etmeye çalışan tıp biliminin alternatifidir. Başka bir deyişle halk hekimliği, alternatif tıptır.

Halk hekimliğinde tedavi şu yollarla yapılmaktadır: İrvasa yoluyla, parpılama yoluyla, dinsel yolla, bitki kökenli emler yoluyla, hayvan kökenli emler yoluyla ve maden kökenli emler yoluyla (Acıpayamlı 1998: 2).

Bu yöntemlerden bitki kökenli emler yoluyla yapılan tedavinin piri, Lokman Hekim'dir. Lokman Hekim, dağlardan topladığı otları kaynatıp ilaçlar yaparak herkesin derdine deva bulan efsanevî bir kahramandır. Bir gün ölüme de çare bulur, ancak ilaç reçetelerinin yazılı olduğu defterini Ceyhan ırmağına düşürür. Şenlik'in şiirlerinde bu ünlü hekim, tedavi edici özelliğiyle yerini almıştır.

Eflatun sağ değil Loğman gan ağlar (A-C 2006: 175/2; Aslan 1975: 84/2).

Loğman Hekim sarmaz yaranı gartal (A-C 2006: 55/5; Aslan 1975: 93/5).

Sonuç olarak diyebiliriz ki, âşık şiiri belirli bir geleneğin ürünüdür. Bu geleneğin beslenme damarları halk kültürü ve halk edebiyatıdır. Âşıklar mensubu olduğu toplumun duygu ve düşüncelerine tercüman olurlar. Onların şiirlerinden hareketle toplumun edebiyatı, gelenek ve görenekleri, giyim-kuşamı ve yaşayış tarzı hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Şenlik halk içerisinden çıkan bir âşık olduğu için onun şiirlerinde genel anlamda Türk toplumunun, özelde ise Suhara, Çıldır ve Kars halkının çeşitli özelliklerine yer verilmektedir. Konu başlıklarından da görüldüğü gibi Şenlik, yetiştiği bölgenin maddî ve manevî kültür unsurlarına şiirlerinde yer vermiş ve bunları büyük bir titizlikle işlemiştir. Ayrıca onun şiirlerinde bölge insanını derinden etkileyen 93 harbinin izlerine de rastlanmaktadır. Şenlik'in yetiştiği bölge, halk edebiyatı ve âşık edebiyatı bakımından Türkiye'nin en zengin bölgesidir. Burada âşıklığının temellerini alan Şenlik, hem yöre insanın, hem de genel anlamda tüm Türklerin duygularına tercüman olmuş, onların dil zevklerini, maddî ve manevî kültür ürünlerini şiirlerinde ustalıkla işlemiştir. Şenlik, bu bakımdan halk edebiyatının önemli bir temsilci ve halk kültürünün eşsiz bir taşıyıcısıdır.

Kaynaklar

ACIPAYAMLI, Orhan (1998), "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi" *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*, 23-25 Kasım, MİFAD yay., Ankara.

AKSOY, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, İnkılâp yay., Ankara.

- AKSOY, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp yay., Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ yay., Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat-M. Nizamettin Coşkun (2006), *Çıldırılı Âşık Şenlik Divanı (Hayatı, Atışmaları ve Hikâyeleri)*, Çıldır Belediyesi yay., Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat-Saim Sakaoğlu (2006), *Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21. Yüzyıllar)*, Akçağ yay., Ankara.
- ARTUN, Erman (2001), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Akçağ yay., Ankara.
- ASLAN, Ensar (1975), *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi yay., Ankara.
- BORATAV, P. Naili (1995), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- DİLÇİN, Dehri (2000), *Edebiyatımızda Atasözleri*, TDK yay., Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1997), "Türk Halk Nazmında "Mahlas-Tapşırma" Alma Geleneği", *Halk Edebiyatı Araştırmaları 1*, s. 41-48, Akçağ yay., Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1997), "Kul Deyimi ve Kul Mahlaslı Halk Şairleri", *Halk Edebiyatı Araştırmaları 1*, s. 49-54, Akçağ yay., Ankara.
- GÜNAY, Umay (1993), *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ yay., Ankara.
- KAYA, Doğan (1990), *Şairnâmeler*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara.
- KAYA, Doğan (2001), *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, AKMB yay., Ankara.

